Sokratovo poimanje vrline

Popov, Sanela

Undergraduate thesis / Završni rad

2012

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:828051

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek

zir.nsk.hr

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij: filozofija i pedagogija

Sanela Popov

Sokratovo poimanje vrline

Završni rad

Mentor: doc.dr.sc. Marko Tokić

Osijek, 2012.

Sadržaj

1.Uvod…….….3

2. Vrlina kod starih Grka……..4

3. Vrlina kod Sokrata…….....6

3.1. Vrlina se ne može naučiti……...9

3.2. Jedinstvo vrlina……12

4. Platonovo nadilaženje Sokratovog poimanja vrline……14

5. Zaključak……..17

6. Literatura ……18

Sažetak

Ovaj rad na temelju proučavanja Sokratovog nauka prikazuje Sokratovo poimanje vrline. Njegovo poimanje vrline sadržano je prije svega u Platonovim djelima Menon i Protagora. Svrha rada je pokazati i argumentirati Sokratovo poimanje vrline. Određenje što je vrlina, može li se vrlina naučiti te prikazati postoje li pojedini dijelovi vrline. Prikazuje se kako Sokrat vrlinu određuje kao znanje i kao umijeće življenja. Prema njemu se vrlina ne može naučiti. Ne postoje različiti dijelovi vrline, nego su sve jedna te ista stvar koja se pokazuje u različitim pojavama, a ta jedna te ista stvar jest upravo znanje.

Ključne riječi: Sokrat, vrlina, znanje

1.UVOD

Tema ovoga rada je Sokratovo poimanje vrline. Odgovorit ću na pitanja što je za Sokrata vrlina, može li se vrlina podučiti te koliko postoji različitih vrsta vrlina. Znamo da Sokrat nije ništa pisao; svoja učenja je predavao isključivo usmenim putem. Filozofiju je otkrivao kroz razgovor s ljudima na atenskim ulicama i trgovima. O njegovim učenjima možemo saznati iz svjedočanstva Ksenofonta, Platona i Aristotela. Stoga ću ja proučavati njihova djela te na taj način iznijeti cjelokupno Sokratovo učenje o vrlinama. Prije svega ću se baviti poimanjem vrline kod starih Grka, a zatim ću objasniti Sokratovo poimanje vrline. Sokrat je vrlinu poistovjetio sa znanjem, stoga ću objasniti može li se vrlina naučiti i je li to samo jedna vrlina ili ih ima više. Na kraju ovoga rada objasnit ću razliku između Sokratovog i Platonovog poimanja vrline. Proučavanje Sokratove misli važno je zbog njegove uloge u cjelokupnoj povijesti filozofije.

2. Vrlina kod starih Grka

U Grčkoj, prije Sokratovog i Platonovog doba, riječ vrlina (*aretė*) označavala je vrsnoću i djelotvornost s obzirom na bilo koju djelatnost i nije se ograničavala isključivo na čovjeka.[1] Tako Platon u *Politeji* govori o vrlinama očiju i ušiju, koja se sastoji u dobrom obavljanju njihova posla, gledanju i slušanju:

- „Kako to sada? Zašto veliš da je pravičnost potrebna i u miru?
- Radi ugovora, Sokrate.
- Da li pod „ugovorom“ ti razumiješ ono po čemu se izvjesni poslovi zajednički obavljaju, ili nešto drugo?
- Mislim na ono za što su svi zainteresirani.
- Ako je tako, da li je onda u igri kockom korisniji pravednik koji se razumije u ono za što su svi zainteresirani, ili iskusni kockar?
- Iskusni kockar, naravno.
- A u redanju cigala i kamenja, da li je bolje surađivati s pravednikom ili sa onim tko se razumije u zidanje?
- Razumije se, s ovim posljednjim.
- Pa za koji je onda zajednički posao pravednik bolji od kitaraša, na sličan način na koji je kitaraš bolji od pravednika u sviranju?“[2]

Ovaj citat iz Platonove *Politeje* pokazuje što je riječ vrlina označavala u staroj Grčkoj. Navodi se kako je izuzetno važno da čovjek, koji ima određeno zanimanje, prije svega bude vješt u tom zanimanju. Smatrali suda je korisniji onaj koji zna zidati, kada je u pitanju redanje cigala i kamenja, nego pravednik.

Kada se *arete* primjenjuje specifično na čovjeka, tada može označavati ne samo vrsnoću u obavljanju pojedinog posla nego i vrsnoću u obavljanju djelatnosti koju ljudi u određenom trenutku najviše vrednuje. Pod tim može stajati tjelesna snaga, uspjeh u ratu, moć, bogatstvo i sl. Za odraslog čovjeka u to doba vrlina prvenstveno znači djelotvorno ispunjavanje političkih zadaća (misli se na biti dobrim građaninom). Menonovo određenje vrline čovjeka isto je kao i Protagorino. Protagora odgovara Sokratu kada ga Sokrat pita što je predmet njegove poduke:

[1] Usp. Grgić, F., ”Komentar”, u: Platon, *Menon*, Zagreb: *Kruzak*, 1997., str. 123.
[2] Platon, *Resp.* (333b), u: Platon, *Država*. Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod, 2002. Str. 9.

- „ Ti, Sokrate, pitaš kako treba, a ja se radujem kad odgovaram onima koji me lijepo pitaju. Hipokratu , kad meni dođe, neće se dogoditi, kao što bi se dogodilo kad bi se nekom drugom sofistu pridružio. Ta ostali ružno postupaju s omladinom; jer pobjegne li ona od predmeta , opet je, protiv njene volje vode natrag i vraćaju predmetima, a uče računanje, astronomiju, geometriju i muziku- i u isti mah baci pogled na Hipiju- a kad meni dođe, ništa drugo neće učiti, nego ono za što je došao. A predmet nastave je razboritost u domaćim poslovima, kako će što bolje upravljati svojom kućom , i u državnim poslovima kako će što bolje i raditi i govoriti.
- Da li razumijem, rekoh ja tvoje riječi? Ta čini mi se da ti spominješ političku vještinu i obećavaš da ćeš izgraditi ljude – dobre građane.“[3]

U ovom dijelu Platonovog *Protagore* naglašava se važnost dobrog građanina. Građanina koji će što bolje upravljati svojom kućom i koji će što bolje obavljati državne poslove, a upravo je to bila glavna vrlina za odraslog čovjeka u vrijeme stare Grčke.

[3] Platon, *Prot*. (318E- 319A), u: Platon, *Protagora -Gorgija*.Beograd: Kultura,1968. Str.16,

3. Vrlina kod Sokrata

Sokratov odgovor na pitanje što je vrlina je taj da je vrlina (bilo pojedina, bilo kao cjelina vrlina) znanost ili znanje. Ono što je vrlini suprotno jest nedostatak znanosti ili znanja, odnosno, neznanje. Vrlina ne može biti drugo doli ono što omogućuje duši da bude dobra, odnosno, onakva kakva treba biti po svojoj naravi. Utoliko je znanje odredbeno za biti dobar.

Sokrat je vjerovao da je poznavanje vrline konačna svrha filozofije.Zato je istraživao što je pravednost, a što hrabrost i svaka druga vrlina.Za Sokrata je poznavati pravednost istovremeno značilo biti pravedan.

Moglo bi se reći da je prema Sokratu samo znanje vrline manje važno od stvarnih/životnih uvjeta/stanja koje vrlina proizvodi, jer mi ne želimo znati što je hrabrost ili pravednost, već želimo biti hrabri ili pravedni, kao što želimo radije biti zdravi nego li znati što je zdravlje.

Sokrat znanje u vidu vrline predstavlja kao umijeće dobrog življenja.Za Sokrata je poznavanje dobra ne samo nužan već i dovoljan uvjet za posjedovanje vrline. U stjecanju *arete* Sokrat nije poricao ulogu nijednom od tri čimbenika obično priznatim u petom stoljeću: prirodni darovi, učenje i primjena. Znanje, u sebi i po sebi, koje je vrlina je dovoljno da učini čovjeka čestitim, ali male su mogućnosti da će naučiti njenu istinu ako tijelo nije podvrgnuto odričnoj disciplini opiranja putenosti, a um vježbanju dijalektike. U tvorbenim i praktičnim umijećima svrha je ispunjena proizvodom, a ne isključivo znanjem ili samom umješnošću.

U Platonovom djelu *Protagora*, Sokrat pokušava dokazati da je hrabrost, poput svake druge vrline, znanje.

- „ Ne boje li se , naprotiv, plašljivci i pomahnitali od sramotnog straha o nisu li oni smeli sramotnom smelošću?
- Složio se.
- A boje li se sramotnog i zla zbog čega drugog nego zbpg nepoznavanja i neznanja?
- Tako je, reče.
- Pa šta? Da li ono zbog čega su plašljivci plašljivi nazivaš plašljivošću ili hrabrošću?
- Ja plašljivošću, reče.
- A nije li se pokazalo da su plašljivi, zato što ne shvataju šta je strašno?
- Zacijelo, kaže.

- Dakle, plašljivi su zbog toga neznanja?
- Odobrio je
- A odobravaš li da je to no zbog čega je on plašljiv, plašljivost?
- A hrabrost je, rekoh ja, zacijelo suprotna plašljivosti?
- Da, reče.
- Nije li mudrost u onome što je strašno i što nije strašno protivna tome neznanju.
- I tada glavom potvrdi.“[4]

U svakom opasnom pothvatu, kao što je ronjenje u ograničenom prostoru, konjički napad, borba lakim oružjem, uvijek je obučeni stručnjak taj koji će pokazati više hrabrosti od neznalice. Tako je hrabrost znanje onoga čega se treba, a čega se ne treba bojati. Hrabrost se ne smije razmatrati odvojeno, jer sva vrlina je jedno, što se može sažeti kao znanje o onom što je krajnje dobro ili zlo.[5]

Mudrost, pravednost, umjerenost, hrabrost, svetost, vrline koje su Grci držali međusobno vrlo različitima, za Sokrata su u osnovi jedna i ista stvar koja se međutim objelodanjuje u različitim aspektima, a ta stvar jest znanje.

Sokrat vrlinu koja je znanje predstavlja, kako je rečeno, kao umijeće dobrog življenja
Nije samo znanje vrlina već je i vrlina znanje, to jest istinsko je samo ono znanje iz kojega proistječu vrline, kao trajna svojstva čovjeka.
U jednom je aspektu znanje cilj i svrha ljudskog života, obuhvaća i transcendira sve sporedne ciljeve i individualna umijeća poput onih usmjerenih na zdravlje, fizičku sigurnost, bogatstvo, političku moć i tako dalje. Ovo može, ali i ne mora pridonositi najboljem i najsretnijem životu jer su to sredstva u službi daljnjih ciljeva i ovisi o tome kako su upotrijebljena. Za Sokrata vrlina niti jest niti može biti jednostavno prilagođavanje običajima, navadama i općenitim uvjerenjima. Mora biti nešto razumski motivirano, obrazloženo i utemeljeno na razini logosa. Kada kaže da je vrlina znanje ne radi se o znanju koje je svojstveno različitim tehnikama i umijećima već je to ono najviše i najuzvišenije znanje, znanje o tome što čovjek jest i o tome što je dobro i korisno za čovjeka.

[4]Platon, *Prot.* (360 B-360D), u: Platon, *Protagora -Gorgija*. Beograd: Kultura, 1968., str.65

[5]Platon, *Prot.* (349 E-350 A, 360D), u: Platon, *Protagora –Gorgija*. Beograd: Kultura, 1968., str. 52-53,65.

Znanje zahtijeva samospoznaju. Sokrat je rekao kada poznajemo prirodu nečega znači da poznajemo i funkciju toga. Da bi mogli razumjeti našu vlastitu prirodu moramo znati koji je pravi i prirodni cilj našeg života, a to je znanje koje bi nam dala*arete* koju tražimo.

Sokratova teza o istovjetnosti vrline i znanja povlači tri posljedice:

1) Na prvome mjestu označava ujedinjenje tradicionalnih vrlina, kao što su mudrost, pravednost, umjerenost, hrabrost i svetost, u jednu vrlinu, upravo stoga što se svaka pojedinačna i sve zajedno, baš stoga što su vrline, svode u svojoj biti na znanje.
2) Osim toga, ta istovjetnost povlači za sobom svođenje mane/poroka – budući da je mana/porok suprotnost vrlini, naime, neznanje koje je suprotno znanju.
3) Povlači, naposljetku, zaključak da onaj koji čini zlo čini ga iz neznanja, a ne zato jer želi činiti zlo znajući da je zlo. [6]

Sokrat je smatrao mudrim i razboritim onoga tko se, poznavajući dobre i lijepe stvari, njima služio a u isto vrijeme izbjegavao loše, znajući da su loše. Vjerovao je da oni koji ne čine ispravno nisu ni mudri ni razboriti. Smatrao je da svi koji čine neko zlo čine ga iz neznanja. Prema Sokratu, nitko ne može namjerno griješiti.

Suprotno od vrline je neznanje. Neznanje je razlog zlobnosti/poročnosti, te je stoga ono nehotično. Sokrat u Platonovom *Protagori* kaže da nijedan mudar čovjek ne vjeruje da itko griješi svojevoljno ili svojevoljno čini neko podlo ili zlo djelo; oni vrlo dobro znaju da je podlo ili zlo djelo počinjeno nehotično.

- „Ako je, dakle rekoh ja, ugodno dobro, onda nijedan koji zna ili smatra da je drugo- a može se učiniti- bolje nego što on radi, ne radi to kad može ono bolje. I kad si slabiji od sebe, to nije ništa drugo nego neznanje; i kad si jači od sebe nije drugo nego mudrost.
- Svi odobriše
- Pa šta onda? Da li ne nazivate neznanjem kad netko ima lažno mišljenje i obmanjuje se stvarima veoma važnim?
- I to odobriše

[6] Giovanni Reale, *SOKRAT – Kotkriću ljudske mudrosti,* Filozofska biblioteka,2003., Zagreb, 274. str.

- Da li neko, rekoh ja, srlja u zlo drage volje ili u ono što smatra za zlo? Da li se čini da je čovjeku urođeno da mesto u dobro srljaju ono što smatra za zlo? A kad je primoran da bira jedno od dva zla , hoće li itko birati veće kad smije manje?“[7]

U *Menonu* se prikazuje da nitko ne želi zlo zbog toga što je žudjeti i dobiti zle stvari recept za nesreću, tako da se za svakoga tko želi zlo mora pretpostaviti da ne zna da je to zlo

3.1. Vrlina se ne može naučiti

U Platonovom *Menonu* Sokrat dokazuje da je vrlina znanje zbog toga što se ona mora smatrati nečim dobrim, uvijek blagotvornim, nikad štetnim i sve ostale takozvane dobre stvari u životu kao što su zdravlje, bogatstvo, čak i takozvana vrlina poput hrabrosti, mogu nanijeti štetu isto kao i dobro, ako ih se ne koristi mudro i razborito. Sokrat je jasno tvrdio da vrlina jest znanje. Na temelju te tvrdnje postavlja se pitanje može li se vrlina poučiti. Citat iz Platonovog *Menona* dokazuje da se Sokrat bavio pitanjem može li se vrlina naučiti.

„Da, Antine, i mislim da ovdje ima valjanih u državništvu, ništa manje prije nego sada. No jesu li oni bili i dobri učitelji svoje vrline? Jer to je ono o čemu raspravljamo: ne o tome ima li ovdje dobrih ljudi ili nema, a niti je li ih bilo prije, nego već dugo ispitujemo je li vrlina nešto što se može poučiti. Ispitujući to ispitujemo ovo: jesu li dobri ljudi, kako sadašnji, tako i prijašnji, tu vrlinu u kojoj su sami dobri znali i drugome prenijeti ili se ona ne može ni prenijeti drugome čovjeku ni od drugog se primiti…“[8]

Prema svemu Sokrat je došao do zaključka da se vrlina ne može naučiti. Dijalektika je bila njegova metoda spoznaje.Sokratov ispitivački postupak sastoji se u tome da je on zajedno s drugima u razgovoru (kao *dialegomenos*) u obliku elastične konverzacije ukazivao na nedostatke u znanju drugih, otkrivao proturječnosti i pronalazio pogreške u njihovim shvaćanjima i tvrdnjama, razdirao korijene prividnoga znanja i samoobrane te tako kretao pravim putem k spoznavanju istine i moralnih načela. Do istine se ne dolazi poučavanjem, već stalnom upitnošću i zapitkivanjem.

Sokratov princip je taj da čovjek sam od sebe mora doći do istine, da on u sebi mora naći što je njegova namjena, što je njegova svrha, što je istinito i ono što postoji po sebi i za sebe. Taj

[7] Platon, *Prot. (*358c-d), u: Platon, *Protagora-Gorgija.* Beograd: Kultura, 1968., str.63.
[8] Platon, *Men.* (93a), u:Platon, *Menon*, Zagreb: *Kruzak*, 1997., str. 69

princip se naziva majeutika. Majeutička metoda utemeljena na priznatoj nerodnosti primalje znači nagovoriti pacijenta ili učenika, da da svoj opći iskaz. Ova metoda može puno učiniti za odabranog učenika. Sokrat je vještim propitivanjem pomogao sugovornicima da shvate što je pravo znanje, ono koje je duboko skriveno u njihovim dušama. Bio je uvjeren da je istina, iako nespoznata, već u svakom čovjeku. Majeutikom se dolazi do definicije određenog pojma koji se ne može zasnivati na varljivim ljudskim opažanjima.Samo dobar nastavnik može pomoći da se misli spontano, bez sile, da se "porode" (porode zbog toga što on majeutiku poistovjećuje s porođajnim mukama), tj. probude znanja, pri čemu vještim postavljanjem pitanja i sugeriranjem mogućih odgovora pomaže pri otkrivanju istine. Uvjeren da je istina, iako nespoznata, već u svakom čovjeku, Sokrat je sebi i drugima stavio u zadatak da je traže u sebi, a svoju je posebnu ulogu vidio u tome da metodom dijaloga pomogne porodu znanja. Polazište njegove metode je u činjenici neznanja. On za sebe tvrdi da ništa ne zna. Sama ta svijest o svom neznanju je zapravo prvi stupanj znanja. Prema Sokratu znanje nije laka stvar i upravo zato potrebno je prvo izgraditi saznanje o vlastitom neznanju. Pomoću svijesti o vlastitom neznanju čovjek dalje propituje i traži odgovore na postavljena pitanja. Sokrat je u Platonovom *Menonu* snažno naglašavao svoje neznanje o vrlini. Tvrdio je da on uopće ne zna što je vrlina.

- „Menon: Može li mi reći, Sokrate, je li vrlina nešto što se može poučiti? Ili nije nešto što se može podučiti, nego nešto što se može uvježbati? Ili nije ni nešto što se može uvježbati ni nešto što se može naučiti, nego je ljudi stječu naravlju ili kojim drugim načinom?
- Sokrat: …Stranče, čini mi se da misliš kako sam neki posvećen čovjek- očekuješ da znam je li vrlina nešto što se može poučiti ili nije nešto što se može poučiti da uopće ne znam što je ona. I sa mnom je samim, Menone, tako; sa svojim sugrađanima dijelim siromaštvo glede te stvari i sebe korim što uopće ne znam ništa o vrlini. Kako bih za ono što ne znam što je mogao znati kakvo je? Ili misliš da je moguće da onaj koji uopće ne zna tko je Menon zna je li lijep, je li bogat, pa čak i je li plemenita roda ili je čak suprotno od toga? Misliš li da je to moguće?"[9]

U ovom dijelu Platonovog *Menona* Sokrat pokazuje svoje neznanje o vrlini. Tvrdi da on ne može ništa znati o vrlini, može li se ona podučiti ili ne, zato što ne zna ni što je ona. Zato

[9] Platon, *Men.* (70a-71b), u:Platon, *Menon*, Zagreb: *Kruzak*, 1997., str. 17

mora neprestano propitivati sebe i tražiti odgovor na to pitanje. Izdignuti se iznad tog svog neznanje i pretraživati svoje vlastito mišljenje. Mora očistiti svoju dušu kako bi došao do znanja, u ovom slučaju ne do znanja o vrlini, već do znanja koje jest vrlina.

Znanje, međutim, nije nešto što je dano, što bi se moglo jednostavno odnekud preuzeti, zadržati za sebe pa onda možda, i drugima prenijeti. Ono mora nastati, ali ni ovo nastajanje ne događa se samo od sebe. Zato oni koji teže znanju moraju ulagati stalni napor kako bi ovladali znanjem.Sokrat čini da ljudi iz onoga što smatraju istinitim izvuku sami zaključke pa da na taj način uvide kako u tome proturječe nečem drugom što za njih, kasnije u razvoju dijaloga, također predstavlja vrlo pouzdano načelo. To je, zapravo bila metoda imanentne samokritike kojom je sugovornik uz Sokratovu pomoć, pretraživao vlastito mišljenje (promišljao o svojim stavovima) pročišćujući ga od svega onoga što se u njega na koherentan i konzistentan način nije uklapalo.Isto tako se dolazi i do vrline. Vrlina se javlja čišćenjem duše, a ne poučavanjem.

Sokrat želi pokazati da ne postoje učitelji vrline u onome smislu u kojem postoje učitelji pojedinih umijeća. Kada govori o tome da bi Menon htio postati vrstan u nekome umijeću, ne spominje da ga se treba poslati kod učitelja koji su vrsni u tome, nego kod onih koji su se sami prozvali takvima. Sokrat smatra da učitelji vrline ne mogu biti ni oni koji se sami odlikuju u vrlini. Osim toga,u *Menonu,* iznosi tvrdnju da i oni koji bi mogli biti učitelji ne slažu se oko toga postoje li učitelji vrlina. Dolazi se do zaključka da ako nema učitelja, nema ni učenika, samim time vrlina je nešto što se ne može poučiti. Citat iz Platonovog *Menona* pokazuje taj zaključak.

- Ako nema učitelja, nema ni učenika?
- Mislim da je tako kako kažeš.
- Složili smo se da stvar koja nema ni učitelja ni učenika nije nešto što se može podučiti?
- Složili smo se.
- Dakle, izgleda da nema učitelja vrline.
- Tako je.
- A ako nema učitelja, nema ni učenika?
- Izgleda da je tako.
- Vrlina dakle ne bi bila nešto što se može poučiti?[10]

[10] Platon, *Men.* (96c), u:Platon, *Menon*, Zagreb: *Kruzak*, 1997., str. 77

I u *Protagori* također navodi da se vrlina ne može naučiti. Atenjani su bili mudri ljudi i kada bi se sastali u skupštini i razgovarali o tome kako bi trebali zidati zgrade tada bi pozvali neimare na dogovor, kada bi pak bila gradnja brodova u pitanju tada bi zvali graditelje brodova i tako za sve ostalo. Kada bi im savjet pokušao dati netko drugi tko nije kvalificiran za to radno mjesto, bez obzira bio on lijep ili bogat, ne bi mu vjerovali nego bi ga ismijavali jer smatraju da se vrlina ne može naučiti.

Kad bi vrlina bila nešto što se može poučiti, tad bi sasvim sigurno čestiti i valjani roditelji vrlinu po kojoj su oni čestiti i valjani prenijeli svojoj djeci. Ovim iskazom potvrđuje ne samo da učitelji vrline ne postoje, nego da ni ne mogu postojati.

3.2.Jedinstvo vrlina

Mudrost, pravednost, umjerenost, hrabrost, svetost, vrline koje su Grci međusobno držali različitima, za Sokrata su u osnovi jedna i ista stvar koja se prikazuje u različitim pojavama, a ta jedna i ista stvar jest upravo znanje.

„Jer rekao si da je, Zeus pravednost i stid poslao ljudima i opet si na mnoga mjesta u besedi spominjao pravednost, razboritost i pobožnost kao da je sve to jednom riječju – vrlina. Baš to mi, dakle , iscrpno objasni u besedi da li je vrlina jedno, a dijelovi su joj pravednost, razboritost i pobožnost, ili su sve to što sam sada izlagao samo imena jednog istog. To je, što još želim.“[11]

Ovim citatom u Platonovom *Protagori* pokazuje se ključno pitanje je li vrlina jedna ili postoji više vrlina. Jesu li to samo dijelovi vrline koji čine jedinstvo ili je svaka vrlina za sebe.

U kasnijem razgovoru dolazi se do saznanja da su pojedine vrline samo različiti nazivi za jednu te istu stvar, a prema cijeloj se vrlini ne odnose kao što se dijelovi lica odnose prema cijelome licu, tako da je svaki dio lica, poput nosa ili usta, za sebe te svaki ima svoju posebnu funkciju, nego su vrline poput dijelova zlata. Prema tome ne postoje neka bitna svojstva po kojima bi pojedine vrline bile različite. Vrline su među sobom neodvojive. Ne možemo posjedovati jednu vrlinu, a ne posjedovati sve vrline. Umjerenost i pravednost nisu samo uvjeti za vrlinu, već i djeluju na osnovi vrline. Pomoću slike pčela Sokrat je u Platonovom *Menonu* objasnio po čemu se zapravo vrline razlikuju. I ovim citatom se to dokazuje:

[11] Platon, Prot. (329D), u: Platon, *Protagora -Gorgija*. Beograd: Kultura,1968. Str.27

„Čini se, Menone, da sam bio dobre sreće, jer tražeći jednu vrlinu pronašao sam neki roj vrlina što se kod tebe ugnijezdio. Ali, Menone, što se tiče te slike s rojevima, kad bi na moje pitanje o tome što je bit pčele kazao da postoje mnoge i raznolike pčele, što bi mi odgovorio kad bih te pitao: Tvrdiš li da su pčele mnoge i raznolike te da se međusobno razlikuju po tome što su pčele? Ili se po tome ništa ne razlikuju, nego po nečemu drugom, primjerice po ljepoti, veličini ili po nečemu drugom takvom?“

Isto tako se ni jedna vrlina od druge ne razlikuje po tome što je vrlina, kao što se ni pčela jedna od druge ne razlikuje po tome što je pčela.

4. Platonovo nadilaženje Sokratovog poimanja vrline

Platon se, naročito u svojoj prvoj fazi stvaranja, zapravo, bavio tumačenjem Sokratove filozofije i samim time se može tvrditi da ga je zanimala samo jedan vrlina – dobro. U svom djelu *Protagora,* Platon preko Sokrata raspravlja sa sofistom Protagorom o tome može li se vrlina naučiti ili ne, što je vrlina i slično. Smatra se kako je Platon u tom djelu dokazivao u polemici sa sofistima da Protagorin pojam vrline nije pravo znanje nego skup slučajno usvojenih sposobnosti preko iskustva, koje mogu biti samo privatne i ne mogu se prenijeti na drugoga. Prema Platonu, puko/sofističko znanje se može učiti, a vrlina prenijeti samo ako je puko/sofističko znanje. Učenje da vrlina jest znanje predstavlja izraz činjenice da dobro nije samo relativan termin, nego da se tiče nečega po sebi što se ne mijenja, inače ono ne bi moglo biti predmet znanja.

Platon shvaća vrlinu kao moć koja pomaže u svezivanju žudnje, čuvstva i razabiranja u harmonično jedinstvo koje pomaže svim živim bićima u kozmosu da žive sretno. Da ljudi čine, obavljaju i provode ono svoje, ono što je bitno za njih. Svakome već po naravi pripada jedno određeno mjesto, samo njegov bitni djelokrug bavljenja unutar zajednice.
Platon naglašava da postoji jedna cjelina, odnosno, kozmos u kojemu svatko ima svoj dio i u njemu radi ono što mu pripada; djeluje s tom cjelinom i radi na tome da život te cjeline sretno traje.

„Razlozima uvjeravamo mladića da je onaj koji se brine za svemir, sve uredio za očuvanje i vrsnoću cjeline, u kojoj svaki pojedini dio, koliko može, trpi i radi ono, što mu pripada. Za te pojedine dijelove određeni su upravljači, koji uvijek do u tanične paze, što ti dijelovi imaju trpjeti, a što raditi, i koji su proveli diobu do krajnje granice.

I ti se , nevoljniče, jedan dio toga, iako vrlo sićušan, koji je stalno upućen na cjelinu i s njom djeluje. Tebi je kod toga nepoznato, da sve nastaje radi toga, da život cjeline sretno traje, te da ne nastaje cjelina radi tebe, nego ti radi cjeline imajući pred očima ono, što je za sve skupa najbolje, pa izrađuje dio radi cjeline, a ne cjelinu radi dijela.“ [12]

Platon je tvrdio da postoje različite vrline koje se razlikuju po svojim predmetima ili po dijelovima duše u kojima su nastrojene.Te različite vrline tvore jedinstvo jer su izrazi jednog istog znanja o dobru i zlu.

[12] Platon, Zakoni, u: Platon, Zakoni. Zagreb:Kultura,1957. Str.323

„Ovako. Kada je vladar svemira opazio, da sve naše djelovanje zavisi od duše i da u njemu ima nogo vrline, ali i mnogo opačine, te da su duša i tijelo doduše nepropadljivi, ali ne vječni, jednako kao bogovi, koje zakon priznaje- ta kad bi nestalo bilo duše ili tijela, nikako ne bi mogli nastajati živi stvorovi- i kad je razabrao da ono, što je u duši dobro, po svojoj prirodi koristi, a što je zlo škodi, smislio je gdje treba da bude smješten svaki od tih pojedinih dijelova, kako bi što potpunije, što lakše i što bolje pribavio svemiru vrlini pobjedu, a opačini poraz. Smislio je dakle na temelju toga, kakvo mjesto treba da dobije i gdje treba da boravi svaki pojedini dio prema svojoj kakvoći. Kakav će pak tko postati, prepustio je slobodnoj volji svakog od nas. Kakve naime sklonosti pokazuje i kakvu dušu ima svaki od nas, tako se gotovo redovno razvija i takav većinom postaje.“[13]

Razne vrline su sjedinjene u razboritosti ili u poznavanju onog što je istinski dobro za čovjeka i u poznavanju sredstava da se postigne to dobro.
Prema Platonu postoje četiri osnovne vrline:

- *Mudrost*
- *Hrabrost*
- *Umjerenost*
- *Pravednost*

Mudrost je vrlina razabirućeg dijela duše, hrabrost srčanog dijela duše, a umjerenost je vrlina žudećeg dijela duše. Platon je različite staleže poistovjetio s različitim dijelovima duše, a samim time i s različitim vrlinama. Proizvoditelji/obrtnici kao žudeći dio politeje skloni su u svojoj težnji za ugodom i zaradom, a njihova primjerena vrlina je umjerenost. Hrabrost je vrlina koja odlikuje vojnika i njegov stalež. Vrlina vladara je mudrost, mudrost prosuđivanja. Pravednost je opća vrlina koja se sastoji u tome da svaki dio duše obavlja svoj zadatak. Pravednost je prema Platonu osnovna i najveća vrlina po kojoj sve ostale vrline postaju takve kakve jesu. Svatko posjeduje neku vrlinu, djeluje prema njoj u svom dijelu kozmosa i tako čine cjelinu koja omogućava sklad i sreću.[14]

Nadalje Platon navodi da sve što ima dušu je podvrgnuto promjeni, a uzrok promjene nosi u sebi. Te promjene se kreću prema redu i zakonitostima sudbine. Događaju se veće ili manje

[13] Platon, *Legg. 10*, u: Platon, *Zakoni*. Zagreb:Kultura, 1957. Str.323-324.
[14] Platon, Resp 9, u:Platon,*Država*. Beograd:Beogradski izdavačko-grafički zavod, 2002. Str. 273-282

promjene koje dovode ili do promjene mjesta na površini zemlje ili do upadanju u dubinu, koju su ljudi tada nazivali Hadom ili sličnim imenima kojih se ljudi jako boje.

„Kada duša u većoj mjeri primi u sebe opačinu ili vrlinu, bilo vlastitom voljom ili zbog druženja s drugima, koje na nju djeluje, događa se slijedeće: Ako se združi s božanskom vrlinom i postane joj u osobitoj mjeri slična, premješta se na neko drugo bolje mjesto, gdje dobiva posebno i potpuno sveto sjedište, a ako se radi protivno, premješta svoj život na potpuno oprečno mjesto.“[15]

Prema Platonu vrlina na dušu djeluje u toj mjeri da se premješta s jednog mjesta na drugo. Onaj tko postane gori ide ka gorim dušama, a onaj tko postane bolji ide k boljima, te i za vrijeme života i za vrijeme smrti mora trpjeti i doživjeti ono što se događa sličnim ljudima kao što je on. Toj odredbi se nikako ne može pobjeći i treba se sa strahopoštovanjem gledati na tu odredbu, koju su njezini tvorci postavili iznad svih drugih.

Dakle, Platon nadilazi Sokrata u svojem kozmologijskom određenju vrline. Svi ljudi imaju svoj udio u kozmosu te djeluju prema svojoj vrlini. Brinu se za cjelinu i sklad koji treba vladati u kozmosu kako bi svi sretno živjeli.

[15]Platon, *Legg. 10*, u: Platon, *Zakoni*. Zagreb:Kultura,1957. Str.323-324.

5. Zaključak

Nakon provedene analize odabranih djela dobila sam kompletan uvid u Sokratov nauk o vrlinama. S obzirom da Sokrat nije ništa napisao, proučavajući djela od Platona došla sam do uvida u Sokratovo poimanje vrline. Sokrat, jedan od najvećih filozofa, definirao je vrlinu kao znanje. Za njega vrlina ne može biti ništa drugo osim onoga što omogućuje duši da bude dobra. Sokrat vrlinu predstavlja kao umijeće dobrog življenja. Definirajući vrlinu kao znanje, Sokrat dolazi do pitanja može li se vrlina naučiti. Prema svemu, Sokrat dolazi do zaključka da se vrlina ne može naučiti. Do vrline se dolazi pročišćavanjem duše,a ne poučavanjem. Također je smatrao da ne postoje učitelji vrline. Nadalje, dolazimo da spoznaje da je Sokrat prikazivao jedinstvo vrlina. Mudrost, umjerenost, hrabrost, pravednost su vrline koje su Grci smatrali različitima, a za Sokrata su sve to bile jedna te ista stvar koja se prikazuje u različitim pojavama, a ta jedan i ista stvar jest upravo znanje. Platon se nije slagao sa Sokratom i on je nadišao Sokratovo poimanje vrline u svom kozmologijskom određenju vrline. Platon je tvrdio da postoje različite vrline koje se razlikuju po svojim predmetima ili po dijelovima duše u kojima su nastrojene. Te različite vrline tvore jedinstvo jer su izrazi jednog istog znanja o dobru i zlu.

Nakon istraživanja ove teme došla sam do zaključka da je Sokrat svojom dijalektikom poticao sugovornike da sami dođu do spoznaje što je vrlina za njih i može li se vrlina naučiti. Upravo nam ta vrsta dijaloga, gdje sami dolazimo do spoznaje o vrlinama, može pomoći u današnjem svijetu i koristiti za naše shvaćanje vrlina koje se bitno razlikuje od Sokratovog poimanja vrline.

6. Literatura

Reale, Giovanni. *Sokrat: K otkriću ljudske mudrosti.* Filozofska biblioteka Dimitrija Savića. Zagreb:Demetra ,2003.

Platon, *Legg. 10*, u: Platon, *Zakoni*. Zagreb:Kultura,1957.

Platon, *Menon.* u:Platon, *Menon*. Zagreb: *Kruzak*, 1997.

Platon, Protagora. u: Platon, *Protagora -Gorgija*. Beograd: Kultura,1968.

Platon, Resp 9,u:Platon, *Država*. Beograd:Beogradski izdavačko-grafički zavod,2002.